

Eörsi-premier ma

Kínos viszonyunk a hatalomhoz

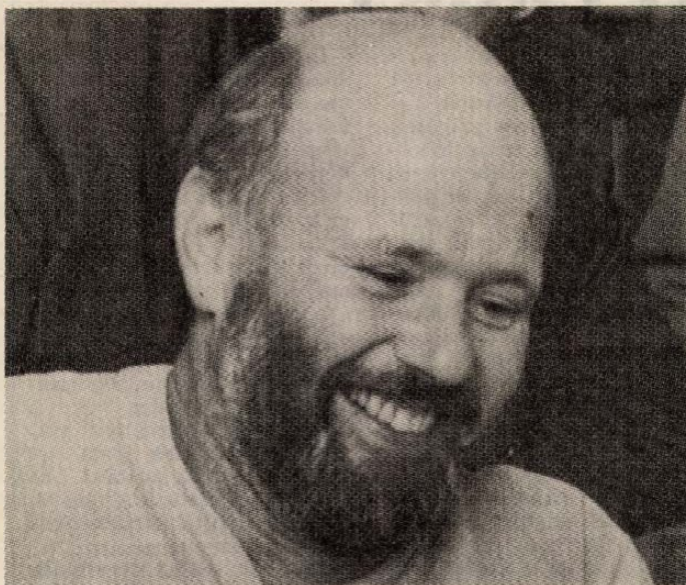
Mintha a színpad, amely valószínűtlenül kicsi, egy nagyméretű villalakás volna, amelynek szuterénjében húzza meg magát a fiatal pár, Piti és Pitiné, míg a főnti, tágas termekben él a rokant, ám szívós Öregasszony, a tulaj. A kínos viszonyt köztük egy jellegzetesen magyar szituáció határozza meg, a lakáshelyzet. Az Öregasszony felháborítóan szemérmetlenül kihasználja, megalázza az amúgy is megalázó helyzetben tengődő emberpárt, akik viszont az ő halálára, a halál beállta után a lakásra pályáznak.

Ez **Eörsi István Sirkő és kakaó** című abszurd játékának (vagy szatirikus drámájának?) belátom, lehangolóan leegyszerűsítőve előadott rövid tartalma. A szerző — aki egyben a darab rendezője is — mindjárt hozzá is teszi:

— Ez a lakásügy valóban magyar, de azért tipikusan kelet-közép-európai, harmadik világbeli, sőt, dél-amerikai probléma, a darabban azonban csupán ürügy. Arról van szó ugyanis, hogy a tárgyi világ fontosabb, mint az élet. Ez pedig magasabb szinten a kapitalizmusra is érvényes.

— Riasztó, hogy itt nincsenek ellentétek: a humanum, vagy a kegyetlenség heroizmusa helyett a kisszerűség győz, és ugyanaz bukik el.

— Az eredeti darab alcíme, amelyet aztán kihúztam, ez volt: Traktátus a nyárs-polgárság végleteiről. A világ a nyárs-polgároké. A hatalom birtokosai épp olyan piti figurák, mint a kiszolgáltattak. Mégis úgy gondolom, hogy a Sirkő és kakaó humanista darab. Mert a nézőt rá akarja ébreszteni arra, hogy ime, így élünk, s próbáljunk meg másként élni. Ráadásul a szatira eszközével

teszi, tehát nevetségessé válik ez az életmód.

— Nem hiszem, hogy a közönség a hasát fogja majd a röhögéstől — vetem közbe.

— Nem is kívánom — jelenti ki **Eörsi**.

— Hanem? ...

— A nézők érezzék esendőségük komikumát, és döbbenjenek rá arra, hogy ilyenfélék az életfeltételeik. Ha nagy ellentétekkel dolgoznék, akkor, ez a szatira nem volna hiteles, nem volna groteszk játék — gondoljunk csak a műfaj nagy példáira: Molière-re vagy Arisztophanészre —, másfelől pedig levinném a felelősség terhét a néző válláról, megfosztanám attól a lehetőségtől, hogy ő maga próbáljon ellenpéldává válni.

A darabban van egy jelenet, amikor az ifjú pár azt hiszi, hogy kimúlt az Öregasszony, s ők ott állnak a hatalmas lakásban, amely már az övék, tanácstalanul és örömtelenül. A ránk vonatkozó politikai jelentése nyilvánvaló. De azért jobb, ha maga a szerző mondja el:

— Ha hosszú elnyomás után bekövetkezik a váratlan szabadság, kiderülhet rólunk, hogy elvesztettük a képességünket arra, hogy élni is tudjunk ezzel a szabadsággal. A szolgál reflexeink tovább működnek. Ez mindennapi élményünk. Itt van, a birtokunkban van a szabadság, a többpártrendszer, a nagy lehetőség, és aztán más eszmékkel ugyan, de régi reflexeinkkel mi magunk újra építjük azt, amit örömmel láttunk romba dőlni.

Eörsi István a Sirkő és kakaót 1965-ben írta. Nagyon hamar azután, hogy szabadult a börtönből. Az 1988-ban megjelent drámakötetében ezt írja: „Ha máshonnan nem tudnám, hát saját darabjaimból értesülhetnék arról, hogy nincs alternatív sorsunk, csupán az az egy, amelyet választottunk, vagy amely választott bennünket.” Azt hiszem, hogy az összes utána következő drámája ezt a valószínűleg megfejthetetlen, ám nem tanulság nélküli kérdést feszegeti: mi választottuk, vagy minket választottak? Ezért azután az

erkölcsiség mellett rejtve, vagy nyíltan ott a politika.

— A görög dráma nyíltan felteszi a kérdést: az államnak, az isteneknek, vagy az egyszerű polgároknak van-e igazuk egy felvázolt konfliktusban? Tehát minden drámái szituáció mögött a közösségnek kell állnia. Ez etikai kérdés. S meggyőződés, hogy amíg színház lesz, addig ez jelenik meg a legnagyobb hatással a színpadon. Tegyen fel egyetlen egy kérdést, annak egy egész közösség kérdését kell képviselnie. Ez pedig bizonyos át-tételekkel ugyan, de mégis csak politika. A drámairodalom ennek sokféle módszerét ismeri, mint említettem Szophoklészről Shakespearén át egészen Ionescoig ...

— Nem hagyva ki Brechtet sem, akinek hatása ezen a darabon tagadhatatlan ...

— ... Akitől valóban nagyon sokat tanultam, noha nem volt sosem a mesterem, s aki szerintem a XX. század egyik legnagyobb lírikusa. Brecht pillanatnyilag nincs jó helyzetben, mert a művész számára a félmúlt a legkedvezőtlenebb, amikor még nem tartozik a klasszikusokhoz, tehát nincs benne távlat, de már — miután halott — megvédeni sem tudja önmagát. Ma mindaz, ami baloldali, elavultnak számít. Ez azonban a művészetből előbb-utóbb kikopik, és csak az érték marad meg ...

— És a kérdésfeltevés kényszere ...

— Amely, amíg színház lesz a világon, mindig egy közösség etikai kérdése lesz.

Hogyan hangzik **Eörsi István** kérdése? Hölgyeim és Uraim, ne befolyásolja önöket! A saját kérdéseikre, kétségeikre és válaszaikra figyeljenek. És — miután rengeteg humor is van benne — mulassanak jól!

Kovács Júlia